

O'QUVCHI-YOSHLARDA ODOB-AHLOQ XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Miyassarova Maqsuda Muhammadzarif qizi

Samarqand viloyati Ishtixon tumani

MMTBga qarashli 76-umumta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'quvchi-yoshlarda odob-ahloq xususiyatlarini shakllantirishning psixologik jihatlari haqida so'z boradi

Kalit so'zlar: O'quvchi, odob, o'qituvchi, taraqqiyot, muhit, ta'lim, tarbiya, an'analar, yangilik, rivojlanish.

Milliy istiqlol tufayli taraqqiyotning barcha sohalarida jadal rivojlanib borayotgan mamlakatimizda yosh avlodni jahon andozalari talablariga javob beradigan, fan-texnika yangiliklaridan xabardor, mustaqil fikrlay oladigan, hayotga dadillik bilan kirisha oladigan, tadbirkor, ma'naviy jihatdan barkamol qilib voyaga yetkazish dolzarb vazifalardan hisoblanadi. O'zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki kundanoq talaba yoshlarni ma'naviy qadriyatlar ruhida tarbiyalash eng muhim vazifalardan bo'lib qoldi. Chunki, davlatning asosini ma'naviyat tashkil etadi, ma'naviyatiga e'tibor bermagan davlatning kelajagi ham bo'lmaydi.

Darhaqiqat, bugungi kunda o'quvchi-yoshlarni ma'naviy-ahloqiy tarbiyalashning ahamiyati kattadir. Chunki talabalarning bilimini, aqliy va ahloqiy holatlarini shakllantirish, nazorat qilish va baholash davlat miqyosida amalga oshirilmoqda. Shuni aytish kerakki, insonning ma'naviyati uning ruxiy xolati, ahloqi, odobi, hulqi, madaniyati, psixologik xususiyatlarini shakllanish darajasidan tashkil topadi. Ahloq esa ularning individual psixologik xususiyatlari rivojlanishi, aqliy, huquqiy, diniy, iqtisodiy va siyosiy bilimlar zamirida shakllanadi. Mazkur bilimlar o'z navbatida inson ahloqiy sifatlarining kamol topib, boyib borishiga olib keladi, ruxan sog'lomlashtiri imkonini beradi. Demak, ahloq insonning ijobiy psixologik sifatleri majmuidir ham. Chinakam ma'rifatli odam milliy qadriyatlarni, o'zini anglash, erkin va ozod jamiyatda yashash, mustaqil davlatimizning jahon hamjamiyatiga o'ziga munosib, obro'li o'rin egallashi uchun fidoyilik bilan kurashishi mumkin. Zamonaviy kadrlar oldiga qo'yiladigan eng muxim vazifalardan biri- malakali mutaxassis sifatida o'zligini o'z qobiliyatlari, individualligi, shaxsiy fazilat hamda xislatlarini bilgan tarzda atrofdagilar mehnatini oqilona tashkil etish va ijtimoiy foydali mehnatning boshqa sohalarida iqtidorli kasb sohibi sifatida faoliyat ko'rsatishdir. Odamning shaxs sifatida shakllanishi kamolot darajasi

odob, ahloq, madaniyat, ma'naviyat elementlarining unda qanchalik mujassamlashgani bilan belgilanadi. Odob bu har bir insonning jamoa bilan bo'lgan muloqotiga hamda yurish-turishida o'zini tuta bilishini ko'rsatadi. Ahloq jamiyatda qabo'l qilingan, jamoatchilik fikri bilan ma'qullangan hulq odob normalari majmui. Madaniyat-jamiyatning va unda yashovchi fuqarolarning faoliyati jarayonida to'plangan barcha ijobiy, aqliy yutuqlar majmuasi. Ma'naviyat-inson ongini aks ettiruvchi barcha ijobiy, intellektual fazilatlar majmuasidir. Aqliy kamolotga erishish irodaviy hatti-harakatlar, uzluksiz faollik, fidoiylilik, bilimga chanqoqlik kabilarning bosqichma-bosqich, asta-sekinlik bilan amalga oshadigan jarayondir. Mustaqil fikrlash bu fahmlash, anglash, fikr yuritishdan boshlanadi. Anglash biror-bir g'oyani tub mazmuniga tushunib yetish. Mushohada - shu g'oyani mantiqan talqin qilish. Tafakkur – inson ongidagi mavjud ilmiy va hayotiy bilimlar majmualaridan keragini saralab olish va amaliyotda qo'llash. Yuqorida sanab o'tilgan yo'nalishlar asosida talaba yoshlarning hulq madaniyatini shakllantirish muhimdir. Chunki, talaba ana shu ma'naviy muhitda o'z faoliyatini amalga oshiradi, o'zligini anglaydi. Ma'naviy bilimi bilan muloqatga kirishadi. Shuning uchun talaba yoshlarniig hulq madaniyatini shakllantirish samaradorligini ta'minlash ma'naviy muhitga bog'liqdir. O'quvchi yoshlarning xulq madaniyati, ma'naviy harakatlarining samarasi o'qituvchi va talabaning o'z faoliyatlariga bo'lgan munosabatlari bilan belgilanadi. Shuning uchun ham o'qituvchi ma'naviy merosning tarixiy taraqqiyot bosqichlarini o'rganishi, amaliy faoliyatda ularga tayanishi shaxsning hulq madaniyatini shakllantirishda alohida ahamiyatga ega. Bunday yondashuv ta'lim-tarbiya jarayonining ishtirokchilaridan o'qituvchi-talabalardan ijodkorlikni talab qiladi.

O'qituvchining ijodkorligi o'quvchoning ijodkorligini uyg'otadi. Ular o'z o'quvchilarini vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash bilan birga ularning qalbida olijanob fazilatlarni qaror toptiradilar. Shunday ekan, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida shaxsiy faoliyat tizimini ishlab chiqish muhimdir. U samarali mehnat natijasida isbot va dalillar orqali o'quvchilar qalbiga ko'chadi. Ularning tuyg'ulariga ta'sir ko'rsatadi. Shu bois ularning niyati talabalarni mustaqil yurt quruvchilari, muxandislari, ilmu ma'rifat fidoiylari safida ko'rishdir. O'qituvchi ijodkorligi natijasida o'quvchi yoshlar ajdodlar tarixi, adabiyoti, san'ati, an'analari, va urf-odatlar haqida chuqur bilim oladi. O'quvchilarning ma'naviy merosga bo'lgan qiziqishi oshadi. Dars jarayonida samimiy, sog'lom ma'naviy muhit yaratiladi, Ma'naviy meros manbaalaridan samarali foydalanish natijasida talabalarning xulq madaniyati kamol topadi. O'quvchi-yoshlarning xulq madaniyatni shakllantirish, birinchidan, dars jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishiga, ikkinchidan ta'lim mazmuniga va o'qituvchining hamkorlik faoliyatiga bog'liq. Hamkorlikdagi faoliyat ijodkorlikni, mas'uliyatni, faollikni talab qiladi. Bunda: har bir darsdan o'qituvchi maqsadni aniq ko'ra bilishi, amalga oshiriladigan vazifalarni to'g'ri belgilab olishi lozim; dars jarayonidagi bilimlar mazmunining ilmiyligi, izchilligi va

tarbiyaviy xarakteri, qiziqarliligi talabalarda ta'lim va tarbiyaviy tomondan o'rganiladigan bilimga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi. Ularning bilimini kengaytirish yuksak xulqli bo'lishdek ko'nikma va malakalarini shakllantiradi. O'quvchilarning ma'naviy sifatlarini shakllantirishda ularga o'tmish, adabiyot, tarix, milliy urfodatlar, an'analar haqida bilim berish o'qituvchidan doimo faollik bilan munosabatda bo'lishni talab qiladi.

O'quvchining ma'naviy ehtiyojini qondirish, qiziqishini o'stirish mustaqil ishlar, har xil ijodiy ishlar orqali amalga oshiriladi. Ma'lumki, shaxs barcha ijtimoiy munosabatlarning majmuasidir, Shu sababli uning hayotda mavjud ko'p qirraligidan foydalana bilish lozim. hamma davrlarda o'qituvchi shaxsiyati qanchalik erkin va o'ziga xos bo'ladigan talabalarga ta'siri shunchalik kuchli, mehnatining samaradorligi shunchalik yuqori bo'ladi deb hisoblangan. O'qituvchining haqiqiy munosabatlari tizimiga kiradigan shaxsi hamisha uning faoliyatida muhim o'rin tutishi kerak. Chunki o'quvchilarning ma'naviy dunyosini boyitish o'qituvchining munosabatiga, muloqatiga bog'liq.

O'quvchilarning ma'naviy boyligi o'qituvchining haqiqiy munosabatlariga bog'liqdir. Shuni ham alohida ta'kidlash lozimki, talabalarning ijtimoiy muxit ta'siridagi ma'naviy ehtiyojini qondirish psixologik himoyalanih asosida shakllanadi desak mutlaqo to'g'ri aytgan bo'lamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yenikev M.I. Obshaya i sotsialnaya psixologiya: Uchebnik dlya vuzov. – M.: Norma, 2005. – 624 s.
2. Davletshin M.G., Jalilova S.X. Maktablarda ta'lim jarayoni samaradorligining psixologik tomonlari. –T.: 2001
3. Referat.uz